

תמצית דברות קודש של כ"ק אדמו"ר שליט"א

~ שב"ק פרשת וישלח תשפ"ד ~

נכתב כפי הבנת המתבים [בלתי מוגה - מיוחד לחזרה]

ליל שב"ק

ידי זה. כן כביכול גבי קוב"ה, אע"פ שמוכן ופשוט שהוא אין סוף ולא שייך גביה שום התעלות בעצמותו, ומ"מ באיזה בחינה הקב"ה כביכול נתרומם ונתעלה ע"י עבודתו, ומתחדשים לו כביכול מוחין חדשים כשישראל עושים רצונו של מקום, ואז מתעורר להשפיע לנו כל טוב, ולנו דוקא ולא לאומות העולם.

ובכך מפרש המגיד הגדול ז"ל את הכתוב 'וישא יעקב רגליו', שנשא את 'רגליו' שהם המצוות המעשיות שהם כנגד הרגליים, וכ"כ נתעלה עד שנעשה הרגל הרביעית של המרכבה³, וע"י עבודתו 'התנשא' הקב"ה כביכול, והתעורר להשפיע לצד הקדושה דייקא. וזהו מה שאנו אומרים בכל ברכת המצוות 'אשר קדשנו במצוותיו', שאין המצוות רק מצות שלנו אלא הם המצוות של הקב"ה, שהקב"ה מקיימם כביכול בשמים ממעל, והוא נתן בידיו כח ע"י המצוות להכריע היכן ילך עיקר השפע, שאם אנו נוהגים כראוי השפע הולך במיוחד לצד הקדושה, ואומות העולם והסט"א יונקים רק מתמצית ושיירי השפע.

וזהו מה שהתאבק יעקב עם שרו של עשו, שחזר בשביל ה'פכים קטנים' שהם הסוד של חנוכה כידוע (ע"י של"ה הק' פר' וישב תו"א מו), בהם היה שמן שהוא בחי' חכמה כידוע, וחכמה הוא כ"ח מ"ה המורה על כח ההיולי ושורש הבריאה, שלחמו על שורש השפע של הבריאה למי הוא שייך, וזהו פירוש מאמר חז"ל שהעלו אבק עד כסא הכבוד (זוה"ק ח"א קע). שרומז גם הוא על שורש ההאצלה - מקום כסא כבודו, ויעקב נלחם עמו כדי שגם שרו של עשו שהוא כח הקליפה יודה שאין עיקר השפע שייך לו, ואינו יכול אלא לינק מתמצית השפע הנשפע לצד הקדושה.

וזהו פירוש הכתוב 'וירא כי לא יכול לו', שאינו יכול להגיע להיות כמותו שיקבל מהשפע שוה בשוה עם צד הקדושה, אבל הצליח

ועוד מצינו בחז"ל לרוב בגודל סגולת התפילין לשמור את האדם מן העבירה ומן המזיקים.

² והנה על שם ההתחברות קראה רחל את שם 'נפתלי', שעליו כתיב (להלן מט, כא) 'נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר', שפר"ר היא ג"כ תק"פ כמנין תפילין.

³ כמו שידוע הרמז ממרן מהר"ש מאוסטרופולי זי"ע הי"ד עה"פ 'אכ"ן [אריה נשר כרוב] יש ה' במקום הזה, ואנכ"י [אריה נשר כרוב יעקב] לא ידעת'.

'ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את זרעך כחול הים אשר לא יספר מרב'.

הנה סך כל מספר בהמות ששלח יעקב לעשו הוא תק"פ, שהוא מספר 'תפילין' הרומז לשמירה מהרשעים¹. ובצירוף לזה עמד יעקב בתפילתו, שתפילין היא לשון התחברות וגם תפילה היא לשון התחברות, מלשון 'נפתולי אלקים נפתלתי' (לעיל ל, ה, ועיין רש"י שם)².

והנה בפרשתן ביאר מרן הרב בעל התניא (מאמרי אדמוה"ז תקס"ו-א ליל שב"ק וישלח), שהקב"ה משפיע שפע חסדים בלי גבול לכל העולמות בשוה, שהרי הוא ברא את עולמו על מנת להטיב לברייתו, וא"כ כולם בכלל, שגם אומות העולם והסטרא אחרא גם הם מקבלים השפע שוה בשוה עם צד הקדושה [ועי"ש באריכות שביאר באופן נפלא כל ענין המלחמה עם שרו של עשו, ומהו ענין ה'אבק' שנתאבק עמו, וענין הנגיעה בכף יריכו שזה ענין נצח והוד שרצה לינק משם, ועוד], אלא שעל ידי המצוות המעשיות שאנו עושים, אנו מצמצמים את השפע וגורמים שיושפע עלינו דוקא ולא על הסטרא אחרא, ע"ד תפילין המכונים 'כתנות עור', שעושים אותם מעור בהמה, וכאשר כותבים על עור בהמה את מ"ד השמות הק' שבתפילין ע"י"ז הם נעשים ל'כתנות אור', להמשיך לנו שפע וחסדים טובים.

ולאחר הקדמה זו נוכל ללמוד את דברי המגיד הגדול זי"ע [שהיום (י"ט כסלו) יומא דהילולא דיליה] בענין מאמר חז"ל (ברכות ו) שהקב"ה מניח תפילין שכתוב בהם 'מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ'. וביאר המגיד, שהרי לכל אב יש שעשועים מבנו, ויש לו נחת רוח כשרואה שבנו מצליח בתורה וכדו', והאב מתרומם ומתעלה על

¹ כמו שמצינו בגמ' שבת (מט.) בהמעשה דאלישע בעל כנפים שנתהפך תפילין לכנפי יונה, ואמרו רז"ל 'ומאי שנא כנפי יונה משאר עופות משום דאמתיל כנסת ישראל ליונה שנאמר 'כנפי יונה נחפה בכסף' וגו', מה יונה כנפיה מגינות עליה אף ישראל מצות מגינות עליה'.

זה לשון המהר"ל בחידושי אגדות על הגמ' שם 'לכך קרא את התפילין 'כנפי יונה' כי הכנפים הם מגינים על היונה, וביותר מצות תפילין יותר משאר מצות לפי שמצות תפילין הם על האדם ושם ה' נקרא עליו'.

ש'ויגע בכף יריכו', שיש לו שליטה ושייכות לשפע שהקב"ה משפיע בלי אתערותא דלתתא, שהוא מושפע לכולם בשוה ולזה כח הקליפה זוכה. ולכן רוצה הקב"ה שאנחנו בניו אהוביו נעשה אתערותא דלתתא ועיי"ז דוקא יבא השפע, כי אז הולך השפע לנו דוקא, אבל כל זמן שאנו בגלות ואין יכולים לעשות אתערותא דלתתא כדבעי, אז אומות העולם מושלים בנו, והם יונקים מהשפע הנשפע באתערותא דלעילא, למעלה מסדר השתלשלות.

אבל למעשה לזה כן הצליח יעקב, ששרו של עשו יודה שהוא נכנע לפני 'ישראל', ואין לקליפה קיום בעצם וכל קיומם הוא רק מהתמצית ושיירי השפע כאמור.

וזה עומק הביאור במה שמקשים העולם על מארז"ל (חולין צא): שהמלאך ביקש 'שלחני כי עלה השחר' מחמת שמיום שנברא לא הגיע זמנו לומר שירה עד עכשיו, וכי למה דוקא עכשיו שנצחו יעקב הגיע הזמן שהיה צריך לומר שירה. ותירצו בספה"ק (עיי' עבודת ישראל) שלא נברא היצר הרע כדי שנעבור על רצונו יתברך ח"ו, אלא בכדי שהוא יפתה אותנו ואנחנו נתגבר עליו, כי רק עיי"ז אנו מעוררים נח"ר למעלה כשעבודתנו הוא מתוך נסיונות היצר ותחבולותיו ועכ"ז אנו עומדים נגדו ועושים רצונו ית'. ולכן כשנצחו יעקב באופן נפלא כזה הגיע זמנו לומר שירה, שנתקיים שליחותו בשלימות. ולפי דברינו הרי הדברים מאירים ביותר, שהרי זה היה מחלוקתו של יעקב אבינו עם המלאך, וזה ניצח כאן יעקב אבינו שהקליפה הודתה שאין לה קיום עצמי, אלא רק את מה שמקבלת מצד הקדושה שלצרכה נברא, כדי לעורר נח"ר למעלה.

ולעתיד לבא יתגלה מציאות הלז בשלימות גמור, כי לא יהיה צד שכנגד כלל, וגם הסטרא אחרא תודה בפה מלא שאין לה זכות קיום, והכל שייך לנו בני ישראל. עכשיו אנו צריכים ליגע ולטרוח מאוד בשביל קצת קדושה וקצת דביקות, וכולי האי עדיין קשה מאוד להגיע, אבל אז יתגלה שאין להקליפה זכות קיום, ויתגלו השגת התורה והשגת עבודה והשגת הבורא כל העולמים בכל מיני אופנים נעלים ונשגבים.

וזהו ענין ימי החנוכה הנקראים 'וואכעדיגע ימים טובים', שהם באים להאיר לתוך ימי חושך הגלות, שהיונים רצו לכלבל את בני ישראל ולומר שלכולם יש חלק בהשפע שוה בשוה ואין לנו במיוחד חלק באלקי ישראל, אבל הקב"ה ברוב רחמיו האיר לנו עיי' הדלקת המנורה, שעיי' המצוות שלנו אנו מצמצמים השפע שיושפע לנו דייקא, שבכל אחד מו' קני המנורה מאיר נר של ד' גונים שהם נגד ד' אותיות הוי"ה כידוע (עיי' שעה"כ דרושי קבלת שבת), וז' פעמים הוי"ה גימ' יעק"ב, שהוא רומז על עבודתו של יעקב אבינו בנצחו את שרו של עשיו שיש שפע המגיע לבני ישראל דייקא עיי' עבודת המצות שלהם, היות שעיקר השפע מיועד להם. וענין זה מתעורר בכל שנה ושנה בימי החנוכה, כמו שאומרים בנוסח 'ועל הנסים' בימים ההם בזמן הזה'.

וזהו שהתפלל יעקב 'ואתה אמרת היטב איטיב עמך', דהיינו שיש הטבה של השי"ת השוה לכל, אבל למעלה מעניין ה'היטב' ישנו 'איטיב' [לשון כפול ונוסף], דהיינו הטבה יתירה המתעוררת עיי' עבודת בני ישראל ואותה ההטבה היא רק לישראל ואין לעשו זכות בה, ועל ידי זה יש לו כח להישמר ולהינצל מעשו כי אותה ההטבה תלך רק אליו ולא לעשו.

ואחר שהתפלל תפילה זו, כתב רבינו בחיי שכבר לא התירא עוד מעשו, וכל ה'ויירא יעקב מאד ויצר לו' פנה והלך לו, שכבר היה מובטח בה' שישמור אותו מעשו, אחר שאין לעשו זכות קיום אלא מהתמצית של יעקב.

ולמעשה כן צריך האדם לבטוח בה' ולהאמין שעבודתו ומצוותיו עושים רושם בכל העולמות, ועל ידם מתנהג שפע החסדים, וכמו שאומרים לפני כל מצוה 'לשם יחוד קוב"ה ושכנתיה' וכו', ויכולים לתמוה 'דו ביסט משוגע געווארן?!', אתה עושה יחוד קוב"ה ושכנתיה? אבל התירוץ הוא שכן! שכן הנהיג הקב"ה את הבריאה, שכל העולמות יתנהגו על ידי עשייתנו מעשה המצוות. ויש לרמוז זאת בדרשת חז"ל (מדרש רבה, מובא ברש"י) 'היטב בזכותך איטיב בשביל אבותיך', שכך זה ישנו בידינו בהמשכה מכח האבות הקדושים ובפרט יעקב אבינו, וא"כ אין זו תימה שאנו פועלים בכל העולמות, מאחר שיש לנו שורש קדוש כזה.

והנה נחלקו במדרש על 'וישלח יעקב מלאכים', אי היו מלאכים ממש או שליחי בשר ודם, ושניהם אמת, שעבודתנו בעולם התחתון מתוך גוף בשר ודם שהוא כציץ נובל וכענן כלה, פועל כמלאכים ממש, וכל מצוה קטנה שאנו עושים נחשב כמלאכים וחיית הקודש.

ויש להוסיף פנינה נאה בתהלים (קמה, כא) 'תהלת ה' ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו', שכבר כתב הבני יששכר (כסלו-טבת ד, יג) ש'תהלת הוי"ה' הוא מספר הגימ' של שמות משיח בן דוד ומשיח בן יוסף [נחמיה ב"ן חושיאל מנח"ם ב"ן עמיאל], והנה 'כל בשר' רומז על אנשים כערכנו בשר ודם, כי תיבת 'כל' גימ' וד"ם, וא"כ כ"ל בש"ר היינו בש"ר וד"ם, שזה היתה עבודת יעקב אבינו, להביא לימות המשיח שאז יתגלה שעבודת כל איש ישראל בשר ודם גורם שפע בשמים מומעל וכל השפע יגיע רק לבני ישראל הקדושים שהם עיקר ונקודת הבריאה.

'זאל דער אייבערשטער טאקע העלפן, מ'זאל שוין זעהן רחמים וחסדים וואס אונז דארפן האבן און אז ס'זאל גיין דוקא פאר אונז, וואס די רחמים וחסדים ווערן טאקע נתעורר אין די זמנים, און מ'זאל שוין זעהן לעכטיגע זיסע זמנים' בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

צווייטע תורה

אמרו חז"ל (ב"ר עו, ט) שפרשת דינה ושכם בא לו ליעקב כעונש על מה שהטמין אותה בתיבה כשבא עשו, ואילו היה משיאה לעשו

היתה מחזירה אותו בתשובה.

רק לאותו זמן לחוד והיא בחינת חרבי, שפועלת על המטרה תמיד ומיד, ופועלתה מועילה רק להקרוב אליה.

ויש תפלה אחרת, והיא בקשת רחמים ותחנונים לפני אדון כל, ותפלה כזו אע"פ שלפעמים אין הישועה נראית לפי שעה, מכל מקום כחה יפה לפעול אף לאחר זמן ולדורות, והיא בחינת קשת, שלפעמים אינו מכוון היטב ולא נהרג המטרה, אבל פעולתה היא גם למרחקים.

וזה אמר יעקב אבינו התפללתי בחרבי ובקשתי, בבחינת גזירה, וגם בתחנונים, וזה יהי לזמן ואף לדורות, עכ"ד המהרי"ד ז"ע.

ובזה מפרש בנו הרה"ק מבילגורייא ז"ע את דברי המדרש (מדרש הביאור כת"י) שהעמיד יעקב אבינו את בניו כקשת וישב באמצעם כחץ, ועמד בתפלה לפני הקב"ה, דהיינו שפעל בתפילתו בבחינת 'קשת' על הדורות הבאים ולא דווקא על מה שהיה בזמנו, כי כל מה שעשו האבות הם סימן לבנים.

והנה יעקב אבינו חזר בשביל הפכים הקטנים, שהם סוד פך שמן של חנוכה כידוע, ונאבק עם שרו של עשו, 'וירא כי לא יכול לו ויגע בכף יריכו' (לב, כו), והיינו שפגם בהירכיים שלו דהיינו הנצח והוד כנודע (כמש"א בפתח אליהו), שנטל ממנו כח הנבואה והמלוכה⁶, ולא חזרה הנבואה לישראל עד לימי שמואל הנביא, שאז התחיל שוב להיות נבואה בישראל בסוד הפסוק (שמואל א' טו, כט) 'וגם נצח ישראל לא ישקר', ואע"ג שהיו נביאים גם עד שמואל ואף אדון הנביאים משה רבינו ע"ה, אלא שלא היה ריבוי נבואה כמו בימי שמואל שהיו הרבה בני נביאים והיה הנבואה דבר נפוץ, כמ"ש (שם י, ה) 'ופגעת חבל נביאים ירדים מהבמה ולפניהם נבל ותף וחליל וכנור והמה מתנבאים'⁷. וגם המלוכה חזרה רק בימי שמואל, שהוא משח את שאול ואת דוד להיות מלכים. וההוד נתתקן לגמרי בימי החשמונאים ע"י מתתיהו כהן גדול שהוא תיקן מידת ההוד כידוע בעבודת חנוכה.

ובפרשתינו (לו, לא-לט) כתוב סדר המלכים אשר מלכו באדום שהיא ארץ עשו, הרבה מלכים 'בלי עין הרע', או מוטב שאכן יהיה עליהם עין הרע... ואע"פ שידוע שבדברי האר"י כתוב על פרשה זו ענינים גדולים ורמים בסוד שבירת הכלים בבריאת העולם, אבל אין מקרא יוצא מידי פשוטו והם היו גם כן מלכים גשמיים בעולם הזה, וכל זה 'לפני מִלְךְ מִלְךְ לבני ישראל', שלא חזרה המלוכה לישראל עד שאול המלך, ועד אז מלכו בהר עשו מלכי אדום הרשעים.

⁶ כידוע שנבואה בא ע"ד מידות נצח והוד, והוד מורה גם על מלכות ככתוב על שלמה המלך (דהי"א כט כה) 'ויתן עליו הוד מלכות'.

⁷ ועד כדי כך היה הנבואה וגילוי ה' בימי שמואל, שכשרצה שמואל למשוך את דוד הלך השמן מעצמו על דוד. ואיתא שגם שאול מבני הנביאים היה.

והנה מלבד כל הקושיות הידועות, האם עליו למסור את בתו לרשע שמא תחזירנו בתשובה, ואף איני יודע אם היתה דינה אשתו השבעים של עשיו או המאה ושבעים או אף מאתים ושבעים, שהרי היו לו נשים הרבה כפי רשתתו (ע"י רש"י לעיל כו, לד), עוד יש לתמוה שהלא עשו היה אז בן מאה שנים בערך או תשעים ותשעה כמו יעקב שהרי תאומים היו⁴, ודינה היתה רק בת שמונה שנים בערך, והאיך שייך כלל ישיא אותה, וכי שמעת מעולם שידוך כזה שבן מאה ישתדך עם בת שמונה, ועוד שיהיה לבת שמונה השפעה על הבן מאה.

ואין אנו יכולים לדבר כלום בענינים אלו, אבל רואים שיש כאן דברים עמוקים ביותר שאין אנו מבינים. ואף בשורש לידתה של דינה היו דברים פלאיים, שמחמת הכרת הטוב שהיתה ללאה לרחל אחותה על שמסרה לה הסימנים והניחה לינשא ליעקב תמורתה, חסה עלי' שלא תהיה פחותה מהשפחות ושיהיה לה עכ"פ ב' בנים, ולכן נתפללה ונתחלפה דינה ביוסף (ע"י רש"י לעיל ל, כא)⁵, והרי לכן היה כל מעשה דינה, כמ"ש רש"י שהיתה יצאנית, וזה היתה מחמת שבשורשה היתה נשמה של זכר קודם תפילתה של לאה להפוך הולד (ע"י אלשיך לד, א), ומכל זאת יצאה פרשה מגונה כזו.

ורואים בהדיא שיש חשבונות שמים נסתרים בזה, שהכל הוצרך להיות כך בדווקא בסתרי הנהגת הבורא, כי אילו היה יוסף נולד בן שביעי ללאה, ודינה אצל רחל, לא היה שייך כל ענין הבכורה אצל יוסף, ולא היה מכירת יוסף וגלות מצרים וכו', וכן ממעשה דינה יצאה אסנת שהיא היתה אשת יוסף במצרים כידוע (תרגום יונתן להלן מא, מה), וחזינו במוחש שנסתרים דרכי ה' והוא מגלגל ומסבב סיבות לפי חכמתו שאין לה קץ ואין בכח אנוש להשיגה.

דריטע תורה

יש ווארט יקר מהרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא ז"ע, עה"פ 'אשר לקחת בחרבי ובקשתי' (בראשית מה, כב), ובתרגום בצלותי ובבעותי, דלכא' מה התכוון יעקב כאן כשקרא תפלתו ובקשתו בלשון 'חרב וקשת', וכן מהו כפל הלשון חרבי וקשתי אשר לכא' נראה כוונת שתיהן אחת.

ומבאר כי יש ב' בחינות בתפלה, יש תפלה בדרך 'ותגור אמר ויקם לך' (איוב כב, כח), צדיק גזור והקב"ה מקיים (תענית כב), ותפלה זו כחה יפה שפועל בדיוק על המבוקש אבל מאידך גיסא כוחה היא

⁴ ויעקב היה בן ס"ג כשנתברך מאביו והלך לפדן ארם, ושהה בבית עבר י"ד שנים ובבית לבן כ' שנה, ועוד שתי שנים בדרך שובו לבית אביו, ס"ה צ"ט.

⁵ ובאמת הוא פלא שהרי רחל עוד לא היתה מעוברת ביוסף, אבל רש"י כתב בן וא"כ ודאי כך היה.

ויעקב ראה לפניו כל אורך הדרך ההוא והתפלל על זה, ותפילה זו היתה באופן של קשת, שלא ראו התוצאה עד זמן הרבה, וכן התפלל גם כן עלינו על כל הדורות שבמושך הגלות.

וזה למד אותנו יעקב אבינו, שכשמתפלל צריך האדם להאמין שתפילתו עושה רושם, ואנו רגילים בימינו שהכל פועל מרגע לרגע, אבל לא כך היא עבודת התפילה, שיכול להיות זמן רב עד שתראה הפועל יוצא לפועל, ועל כן צריך לדעת האמת, שגם אם נתפלל ולא נענה, יחזק ויאמץ לבו ויקוה אל ה'.

פערדע תורה

ידוע שהמגיד הגדול זי"ע לא היה יכול להסתכל על עולם הזה, שכל מבטו היה ברוחניות, והיה לו 'גלעזער' מיוחדים שרק על ידם הסתכל על עניני עולם הזה.

ומעשה היה שהסופר מסלוצק, שלא היה חסיד, היה תועה בדרך, והגיע לעיר מעזריטש, הלך להבית הראשון שפגע ודפק על הדלת, וזה היה בית המגיד ממעזריטש, ופתח לו הדלת והכניסו. ואמר המגיד שודאי לא בא אדם זה לכאן לחינם, ולבש את ה'גלעזער' ההוא, והסתכל עליו ושאל אותו מהיכן אתה, ענה לו שבא מסלוצק ושיש שם מגיפה אצל התינוקות, אמר לו המגיד, כשתחזור לעירך יתקיים שם ברית, וידברו שם אודות מצב המגיפה, ויאמרו על איש אחד שבשביל חטאיו באה המגיפה ויתחילו להכותו, ויבא איש מכובד אחד וגם הוא יאמר שאותו אדם אשם בהמגיפה וירצה להכותו, ותענה אתה ותאמר שהאשמה תלויה דווקא באותו איש המכובד והוא זה שעשה העבירות, ואז תראה שיודה והכל יבוא על מקומו בשלום. והוסיף המגיד לומר לו שאם לא יעשה כן, בנו יהיה התינוק הבא שימות בהמגיפה.

בראות האיש תואר המגיד ומגודל הפחד שהטיל עליו, התחיל לפחוד ולרעוד, וקיבל שיעשה כן, וכך הוה.

וישנם עוד הרבה מעשיות כאלו, שהיה רואה דברים נוראים מסוף העולם, וכגון המעשה הידוע של הרבי ר' שמעלקע וההפלאה, ועוד ועוד. זכותו יגן עלינו על כל ישראל.

של"ס

'ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ את העם אשר אתו ואת הצאן ואת הבקר והגמלים לשני מחנות'.

ותמהים העולם, למה התיירא יעקב אבינו מעשו, הרי היתה לו את הבטחת השי"ת 'והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך והשיבותך אל האדמה הזאת, כי לא אעזבך' וגו'. ועוד שהרי שלח לעשו מלאכים ממש, ואדם שמלאכים רגילים אצלו מה לו לפחד מבשר ודם.

ועל קושיות אלו נתחבטו המפרשים הקדמונים והאחרונים, ובפי' הרא"ש כתב שעל עצמו היה לו הבטחה אבל לא על בניו. ובעל הטורים כתב שאע"פ שהרי היה לו הבטחה 'והיה זרעך כעפר הארץ' אפשר שיתקיים בזרע אחר שיוליד אח"כ, וגם זה אינו מובן שהרי לא היה יעקב רך בשנים כלל, ולמה יחשב שיוליד עוד בנים. וחז"ל (ברכות ד.) אמרו שהיה מתיירא שמה יגרום החטא, ועדיין צריך ביאור. ועלינו להבין היטב פרשה זו, שהרבה יסודות בענין הבטחון ועבודת ה' למדים ממנה.

דהנה יש שני מהלכים שהאדם יכול לנהוג לפיהם בבטחון ובעבודתו. הוא יכול לחיות באמונה בלי לעשות שום חשבונות, וכל מה שנותן לו הקב"ה טוב לו, וממילא עובד את השי"ת בלי חשבונות, בין בזמן שהכל הולך כשורה, ובין בזמן שיש לו קשיים ודברים המפריעים לו. ומאידך יש דרך אחר לפני איש, שתדיר הוא עושה חשבונות מה הוא צריך מהשי"ת בכדי שיוכל לעבדו כראוי, ולאדם כזה יש מצבים שאמונתו ועבודתו ילך לו בקל ומאידך יש מצבים שקשה מאד בעבודתו ואמונתו ויכול לבא להתרעם על השי"ת ח"ו.

וכבר אמר המגיד הגדול זי"ע [שהיום (י"ט כסלו) יומא דהילולא דיליה] על הא דאמרו חז"ל (מגילה כד:) 'העושה תפילתו עגולה סכנה ואינה מצוה', דהיינו שמניח תפילין עגולים, שתפילין הוא מלשון דביקות והתחברות כידוע כמ"ש 'נפתולי אלקים נפתלתי' (לעיל, ח וברשי"ש), וכשעושה דביקותו בה' עגולה היינו שפעמים הוא קרוב ופעמים הוא רחוק כמו גלגל החוזר, זו סכנה ואינה מצוה. ומזה התיירא יעקב, שלא יבא למצב כזה של נסיון שאולי לא יעמוד בו ויפול ממדרגתו שעמד בה, ולכן ביקש מאד מהשי"ת שלא יהיו לו עוד קשיים ונסיונות. ואף בבחינה זו בודאי 'איז נישט פשט אז ער האט געציטערט ווי א פיש אין וואסער', אלא שכפי ערך מדרגת יעקב נחשב כל דבר קטן כדבר גדול, ונכתב לדורות כאילו היה מתירא ומפחד הרבה כדי ללמדנו ארחות חיים שהקב"ה אינו מרוצה מיראה כזו, שהרי מעשה אבות סימן לבנים, ועל האדם לידע שיש לו הכוחות לעמוד איתן בכל מצב שימצא את עצמו.

וכן מציינו כשהבטיח לו השי"ת 'והנה אנכי עמך' וגו', עמד יעקב והתנה, 'אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה' וכו' אז 'והאבן הזאת אשר שמתני מציבה' וכו', וקשה להבין שיעקב אבינו עשה תנאים עם השי"ת, שדוקא 'אם' יהיה אלקים עמדי יעשה את האבן לבית אלקים, ואם לא הרי שלא יעבוד את השי"ת ולא יתן מעשר, ח"ו לומר כן.

אלא שהרי יעקב אבינו עבר נסיונות קשים מאד, ואומרו 'אם' אין פירושו שאם לאו לא יעשה כן, כי באמת היה מוכן לעבוד את השי"ת יהיה מה שיהיה, וכמו שאכן מציינו שלמעשה היה לו עוד הרבה קשיים אצל לבן שרימה אותו באופן משונה, וגם אצל עשו, וגם מעשה דינה ויוסף, ובכולם עמד יעקב אבינו בצדקתו, ולא היו לו ח"ו טענות על דרכי השי"ת, רק שביקש מהשי"ת שיתן לו כל

ארץ מגוריהם לשאת אותם מפני מקניהם'.

והנה ידוע מה שפירשו מה שאמר הקב"ה ליעקב ברדתו מצרימה 'ויוסף ישית ידו על עיניך' (להלן מו, ד), שהכוונה שיסגור את עיניו ויאמין באמונה פשוטה שהכל לטובה לרבות ירידתו לגלות בערות הארץ, ויקח לעצמו ראייה מיוסף בנו, שבתחילה היה נראה שמעשה מכירת יוסף והצרות שבעקבותיו הם צער נורא ואיום, ויעקב חי כ"ב שנים במחשבה שיוסף מת, והתאבל עליו וימאן להתנחם, ועכשיו כשהגיע למצרים ראה צורת יוסף המאירה אף בערות מצרים, ונתברר שהכל היה לטובה ולברכה, וכמו שאמר לו יוסף (שם מו, ט) 'שמני אלקים אדון לכל מצרים', שהכניס אלקות במצרים, וכל החשבונות שעשה לעצמו היו לשוא (ע"י משך חכמה להלן מו, ד).

ובדרך זו יש להוסיף, שיעקב אבינו ע"ה הוסיף להבין עכשיו, שהכ"ב שנים שניטל יוסף ממנו הם נגד הכ"ב שנים שהוא לא היה אצל אביו (רש"י להלן לו, ד), ואריכות זמן הזה היתה מחמת שהיה מטפל בבהמות ולרכוש עוד מקנה, והגם שכל זה אינו כפשוטו דודאי היו הכל סודות עליונים, אבל עכ"פ הרי שתי שנים שהיה בדרך לפי שהיה מקנהו רב עד למאוד ולכן דרכו היתה לאט כמו שאמר לעשו (לעיל לג, יד), וגם כל מעשה דינה בשכם לא היה נעשה, אילו לא היה לו רכוש רב כל כך והיה יכול תיכף לחזור לביתו.

ואז הבין יעקב שכל העושר שביקש מהשי"ת ע"פ חשבון יפה שיוכל ע"י זה לעבוד את השי"ת בלי שיפריע אותו כלום, כל זה הביא לו רק צרות.

ועוד איתא (ע"י רבינו בחיי) שסך הכל מנין הבהמות ששלח יעקב לעשו⁸ הם מנין השנים שהיה משעה שקם מלך באדום עד שקם מלך בישראל, וכל זה מחמת שיעקב אבינו השתדל לפייס את עשו בגשמות, שבאמת לא היה צריך לכל זה אלא לעבוד את השם בתמימות, [ומובן מאליו שכל זה הוא רק פגם קצת כפי גובה ערך מדרגת יעקב, ולא כפשוטו].

והסבר עומק הענין הוא, דהנה ההשפעה שהקב"ה משפיע היא השפעה בלי גבול ובלי השגה, ואור הזה מצטמצם לכל אחד ואחד כפי הצרכותו, וכדי להשיג השפעה גשמית צריך האור הזה להתגשם לתוך דברים גשמיים.

והנה הבעש"ט הק' נקרא 'אור שבעת הימים', והיינו שדרכו בקודש וכל תלמידיו אחריו היה בעיקר שחיו באור ה' כל הימים, ועבודתם היה שיהיה האדם בטל ומבוטל לרצון השי"ת בכל הזמנים, ושלא לגרום שהאור הזה שהקב"ה משפיע יצטמצם בגשמייות, והיה הבעש"ט הק' ניוון מאור הזה הרוחני בלי שום

טוב ולא יבא לידי נסיון להתרעם על השי"ת. וגם על אברהם אבינו אמרו חז"ל שאחר העקידה ביקש מהשי"ת שלא ינסה אותו עוד שמא יבא להתרעם ושלא יעמוד בנסיון בשלימות, וכך התיירא יעקב שלא יבא לידי מצב שיהיה לו נסיון לעשות חשבונות על הנהגת השי"ת.

אבל כפי ערך צדקת יעקב אבינו היה זה בעצמו פגם, כי הקב"ה ידע שיעקב אכן יכול לעמוד בנסיונות כמו שהיה לבסוף, כי 'קדושו קדוש יעקב' אבינו, שצריך להיות רגל הרביעי שבמרכבה [כמו שידוע הרמז עה"פ 'אנכי לא ידעתי' ממרן מהר"ש מאוסטרופולי ז"ע], צריך להראות גודל אמונתו גם במצבים קשים, שמעשה אבות סימן לבנים והוא צריך להראות לנו הדרך.

ובדרך זה אפשר לפרש עוד מאמר מהמגיד ז"ע, שהלבנה תמיד מקבלת את אורה מהשמש, אבל כשהיא קרובה אל השמש ביותר אין יכולים לראות אורה, שהיא בטלה ומבוטלת לגבי השמש, ודוקא כשהיא רחוקה מהשמש יכולים לראות את אורה על זה העולם. וע"פ דרכינו פירושו, שאם האדם תמיד קרוב לה' והכל מתנהל כמו שרוצה ואין לו שום קשיים, אינו מאיר כראוי, ודוקא ע"י ריחוק יכול להאיר.

וזהו שדרשו חז"ל (בראשית רבה עו, ג) על מה שנגע שרו של עשו בכף ירך יעקב, שקאי על דורו של שמד, וכמו שמביא רבינו בחיי כגון בדורו של ר' יהודה בן בבא, שגזרה המלכות שלא לסמוך עוד תלמידים, ואז בטלה הסנהדרין, ור' יהודה בן בבא לא התפעל מן הגזירה והוא המשיך ללמוד עם תלמידים ולסמוך אותם, ואכן תפשו אותו והרגו אותו במיתה משונה, וכן היה גזירות קשות מאד במשך כל הדורות, שאין אנו יכולים להבין למה באו, ולא הניחו אומות העולם לישראל לעבוד את השי"ת כאשר עם לבבם, ועשו לישראל כל מיני עינויים קשים, וכמו שמביא רבינו בחיי שהיו מביאים שפודים של ברזל והיו מלבינים אותם באש ונותנים אותם תחת בתי שיחיהן של ישראל רח"ל, וכמו כן היה בכל הדורות כל מיני עינויים קשים מאד שאין אנו יכולים להשיג, ומטרת גזירות אלו היה שהקב"ה רצה לנסות את אמונת כלל ישראל, עד היכן שלמים הם עמו.

וזה היתה בקשת יעקב, שלא רצה לבא למצבים כאלו, כדי שלא יבא להתרעם, ורצה שהכל יהא הולך בשלוה ויהיה לו פרנסה בריוח, שלא יוכל להיות לו אף קצת מקום להתרעם, ולכן ביקש 'לחם לאכול ובגד ללבוש וכו'. ואכן הקב"ה נתן לו בקשתו זה של לחם ובגדים, שהיה רכושו רב עד למאוד והיה לו אלפי אלפים בהמות, ואיתא במדרש שהיו בהמותיו מתרבים אלף פעמים בכל יום, שזהו מספר נורא מאד, וכתוב בפרשתנו שיעקב ועשו הוצרכו ליפרד 'כי היו רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדיו, ולא יכלה

⁸ היינו תק"ן [אם חושבים הגמלים רק שלשים].

כלום עם אור רוחני, ורק מה שעיינו השריות רואות בגשמיים הוא דבר אמיתי, והצליחו לבלבל את דעת רוב מישראל כחוט השערה ע"י כל הבלבולים שעשו, שלא ידעו ולא יבינו שהאור האלקי שבתוך העולם הוא מחיה את הכל והוא האמת האמיתית. אבל ע"י הדלקת המנורה בבית המקדש האיר לנו השי"ת האור שבעת הימים שבמנורה, וכשהדליקו את המנורה, אמרו הז"ל שהתחיל להאיר בכל בית ישראל בכל ירושלים, ובפרט שבאותם הימים הדליקו נרות בחצרות קדש, דהיינו שהדליקו את המנורה בחוץ כדי שכולם יראו את הנס, ואורה האיר לכל בני ישראל כדי לרוממם משפל המצב שהיו שרויים בו.

וכן בכל שנה ושנה 'בימים ההם בזמן הזה' מאיר לנו השי"ת אור הזה בימים אלו, וכמו שנקראים ימי חנוכה 'וואכעדיגע ימים טובים', שמאירים לתוך שפלות הגלות והנסיונות, שהאדם עושה בעצמו כל מיני חשבונות למה עשה לי השי"ת כך, ולמה עשה לי כך, ואילו היה נותן לי כך וכך הייתי עובדו ממש באופן פלאי פלאים, אבל דבר אחד לא מכניסים לתוך כל החשבונות, 'דו ווייסט פארוואס דו ביסט אהער געקומען אויף די וועלט?!' איך אתה עושה חשבונות איך ינהג הקב"ה את חייך, וכי אתה מבין עומק מחשבתו של הקב"ה? ויבין האדם שאע"פ שיש 'אם' ויש 'ויירא', אין זה עבודה הנדרשת מאתנו באמת, וצריכים להיות בטל ומבוטל לרצון השי"ת ולדרכיו, ועי"ז נשיג בימים אלו בפרט האור שבעת הימים, שהוא אורו של משיח, ויתקיים הכתוב (תהלים קלו, יז) 'ערכתני נר למשיחי', וכמו שרואים 'אז עפעס רוקט זיך', ונוכה ל'לעכטיגע זמנים' בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

הגשמה, ולכן היה יכול לילך משבת לשבת בלי לאכול ולישון, והמגיד הגדול זי"ע אע"פ שנתפשט שמו בעולם, לא היה לו פרוטה אחת כדי חייו, שהצדיקים האלו לא רצו שהאור הזה יבא להגשמה, רק הם התדבקו בהם במקום עליון, ועי"ז הגיעו למדריגות גדולות ונפלאות ברוחניות, ובגשמיים לא היה להם כלום, כמו שמסופר על המגיד שלא היה יכול להסתכל על עולם הזה ועיינו היו מוטטות רק ברוחניות. ולכן נקרא אור הבעש"ט 'אור שבעת הימים', שהוא האור שבכל שבעה קני המנורה, שבכל נר יש ד' גונים שהם ד' אותיות הוי"ה (ע"י שעה"כ דרושי קבלת שבת), ובכל הז' קנים ישנו נר אחד שמאיר בו אור שם הוי"ה, ובס"ה ז' פעמים הוי"ה בגימ' יעק"ב, והבעש"ט היה שמו ישראל דהיינו יעקב, וזהו אור שבעת הימים.

וזה היה ענין 'וירא יעקב מאד ויצר לו', שכתבו המפרשים (ע"י דעת זקנים ומלבי"ם) שיש תביעה על יעקב בזה, כי אע"פ שודאי לא ירא מעשו כפשוטו, מ"מ ירא מהנסיונות שיקפוהו ואולי לא יוכל לעמוד בהם, ולכן המשיך את אור והשפעת הקב"ה לדברים גשמיים כגון בהמות כמתנה לעשו או בכללות בריבוי המקנה שהיה לו כדי שיהיה לו תמיד פרנסה בריוח שיוכל לעבוד את ה' בלא טרדות גשמיים, אך לפי גודל מעלתו היה לו ליעקב אבינו להשליך יהבו לגמרי על ה', ולא ש'אור שבעת הימים' יבא לידי הגשמה לתוך בהמות.

וכענין זה היה גם במלחמת יון עם ישראל, שהם אמרו שאין לנו

מרגניתא דמלכא

אמירות נעימות ופנינים יקרים
שהשימע כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
בלילי שבת קודש בעת עריכת שלחנו הטהור

פרשת וישב תשב"ג

א.

בפרשת מכירת יוסף יש הרבה תמיהות שאין להם תשובה.

ראשית צריך להבין, למה נענש יצחק אבינו כל אותן הכ"ב שנים שהוצרך לראות בנו יעקב בצער על אבידת יוסף הצדיק, דתינח יעקב שהצטער מבואר ברש"י (בראשית לו, לד) שהיו כנגד אותן כ"ב שנים כ' שנה שהיה בביתו של לבן ובי' שנה שהיה בדרך בשובו מביתו של לבן שלא קיים כיבוד אב ואם, וע"ז נענש מדה כנגד מדה, אבל יצחק שידע מהמכירה ולא הגיד ליעקב משום שאמר לעצמו שעשו השבטים החרם ביניהם וצירפו הקב"ה, ואם הקב"ה לא גלה לו אני מגלה לו (ב"ר פד, כא), למה הגיע לו צער זה.

וגם יש להבין למה לא הטריח יוסף את עצמו לשלוח שליח לאביו יעקב בארץ כנען לאמר לו שעדין הוא חי וכי הוא מלך במצרים.

ותי' הרמב"ן (ד"ה הבוא נבוא, בא"ד אבל ענין החלום) דבכדי שיתקיימו חלומותיו שהשבטים משתחווים לו, לא היה באפשרות שידעו מקודם שיוסף הוא המשנה למלך, והיינו דחלום שהשמש והירח וי"א כוכבים משתחווים לו נחלק לשנים, דחלום אחד היה שהשמש מורה על יעקב אבינו והירח מרמז על כל יוצאי חלציו שכולם ישתחוו לו בבת אחת, וגם חלם שאחד עשר כוכבים משתחווים לו בלא יעקב, וזה התקיים רק משום שלא הגיד שהוא מושל בארץ מצרים, ולכן ירדו כל השבטים לשבר אוכל וכמפורש בתורה (בראשית מג, כז) ויביאו לו את המנחה אשר בידם וישתחוו לו אפים ארצה, ורק לאחמ"כ ירדו יעקב ושבעים נפש והתקיים אז חלום האחר ג"כ, לא כן באם היה מגלה ליעקב שמושל במצרים, היו כולם יורדים כאחד ואז לא היה מתקיים ב' החלומות.

אבל עם כל זאת למה לא הודיע ליעקב שהוא חי, בלי להדגיש שחי במצרים ומשמש כמשנה למלך, וצ"ב.

ועוד הרבה יש לתמוה בפרשה זו, והשי"ת יעזור שכבר יתורצו כל הקושיות במהרה, כשיבוא משיח צדקינו ומלאה את הארץ דעה.

ב.

בנועם אלימלך (באמצע ד"ה או יאמר וישב השני) מביא בשם המגיד הגדול, וז"ל: ואמר משל נפלא ומתוק, למשל המלך שהוא במקום כבודו בביתו בחצירו בפלטין שלו, ויבא איזה אוהב המלך וירצה להזמינו לסעודתו לביתו, אזי בוודאי יכעוס עליו המלך, כי אין זה כבוד של מלך לצאת מפלטין שלו לבית אחרים, גם אם יהיה הסעודה גדולה עד למאוד, ובלתי אפשרי שיזמין את המלך לביתו עד שיכין כל הכנות ויעמיד מליצים ופרקליטין גדולים שימצא חן בעיני המלך שיבא לסעודתו, אבל כשהמלך נוסע בדרך ורוצה ללון בדרך, אזי כאשר ימצא מקום נקי באכסניא נקי אף אם בית המלון הוא בכפר, אם הוא רק נקי אזי זה בית מלונו ללון שם. והנמשל מובן ממילא, בזמן שבית המקדש קיים, והיה שכינת כבודו בבית קדשי הקדשים, אז אם היה אדם רוצה לשאוב רוח הקודש או נביאות, היה צריך עבודה גדולה כמו שמצינו (ירושלמי סוכה כב:) בשמחת בית השואבה ששם היו שואבים רוח"ק, אבל עתה בגלות המר שגם השכינה קדושה גלתה עמנו, ובעו"ה היא נע ונד בארץ ותשוקתה מאוד למצוא מקום דירה לשכון בה, ואם מצאה מנוח מקום נקי, אדם שהוא רק נקי מעבירות וחטאים, אזי שם היא דירתה, ודפח"ח. עכ"ל.

והדוגמא שהביא הוא משמחת בית השואבה, ואכן שם היתה עבודה קשה כמ"ש במסכת סוכה (דף נג.) 'אמר ר' יהושע בן חנניה כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו, והווי מנמנמן על כתפי חבריהם', ולא היה בביהמ"ק לא אכילה ולא שתיה וגם לא ביה"כ, ושם היו שואבים רוח הקודש, וכידוע שיונה הנביא זכה לנבואה אצל שמחת בית השואבה (תוס' סוכה נ: ד"ה חד תני שואבה).

אבל משי"כ אח"כ דבגלות אי"צ עבודה כ"כ קשה צ"ב, דהא כתב 'ואם מצאה מנוח מקום נקי', ומבארה דהיינו

שהאדם 'נקי מעבירות וחטאים', ומי יכול לומר על עצמו שהוא נקי מעבירות וחטאים, 'דהא אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא' (קהלת ז, כ).

אבל נראה לומר שהא דנקט דוקא שמחת בית השואבה, הוא בכדי לרמז בפרשה זו – שקוראין אותו תמיד סמוך ונראה לימי החנוכה - על יו"ט חנוכה המתקרבת, שידוע שחנוכה דומה לסוכות בכמה ענינים, וכמו דאיתא בגמ' (שבת דף כא:): טעמא דב"ש דפוחת והולך כנגד פרי החג, וכן מביא החת"ס (דרשות, לח' טבת דרוש יב, בד"ה והנה יש לדקדק) שיעקב אבינו מת ביום א' דסוכות, וביום כ"ה כסלו יום א' דחנוכה שלמו ימי ואבלו וחניטתו והעלוהו אז לארץ ישראל לקבור אותו במערת המכפילה, ועוד כהנה כדאיתא בספח"ק⁹.

ור"ל שבימי חנוכה אפשר לזכות להשראת השכינה ולבחי' רוח"ק במדה מסויימת, דהווי כמו שמחת בית השואבה שזכו אז לרוח הקודש, אבל בזה אין עבודתינו קשה כל כך כמו בזמן המקדש, וכמו שמביא בזמן שאין המלך בבית מזמן החורבן, קל יותר לזכות להשראת שכינת עוזו.

וכמו שידוע מאמר הצדיקים (עי' תפארת שלמה, חנוכה) על הא דאמרו 'פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקים בהם בשבת, מדליקים בהם בחנוכה' (שבת כא:), שאפילו יהודים פשוטים מאוד יכולים להתעלות ולהשיג בהני יומי דחנוכה מדריגות גדולות.

וכן איתא בספח"ק (בית אהרן, שפתי צדיק, ועוד), שמדליקים 'נרות חנוכה פחות מעשרה טפחים' דוקא (גמ' שבת, שם), כי עיקר הכוונה היא להמשיך את השכינה עלי אדמות למטה מעשרה, ולהאיר לנו מזיו הודו, ובימים קדושים אלו יכול כל אדם באשר הוא שם לזכות להני השגות גבוהות ולהתקרב אליו ולהתענג על ה', ולזכות להיות בדרגת 'מקום מנוח נקי'.

⁹ עיין בבני יששכר מאמרי חודש כסליו טבת (מאמר א אות א).